

Asia: VN/630/2022

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi ilmastolain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Kunnan ilmastosuunnitelman laatimisen aikaväli (14 a § 1 mom)

SAK:n näkemyksen mukaan on tarkoituksenmukaista, että kunnan ilmastosuunnitelma laaditaan kerran valtuustokaudessa. Tällöin valmistelu- ja päivitysprosessi voidaan luontevasti kytkeä myös valtuustokausittaiseen kuntastrategian päivittämiseen.

SAK katsoo, että valtuustokausittain tapahtuvan ilmastosuunnitelman laatimisen lisäksi tarvitaan tiheämmin toteutettavaa seuranta- ja raportointia. Vain näin ilmastosuunnitelmien päivitystarpeita ja riittävyttä voidaan arvioida valtuustokausittaisella syklillä. Yksi mahdollinen kanava ilmastotoimien etenemisen raportointiin on kunnan toimintakertomus.

Ilmastopolitiikan pitkäjänteisyyden, ennakoitavuuden ja riittävän kunnianhimon tason varmistamisen kannalta SAK korostaa, että kuntien ilmastosuunnitelmille ja päästövähennystavoitteille tulee ilmastolaissa määrittä velvoittava vähimmäistaso. Tämä ennaltaehkäisee ilmastopolitiikan tempoilevuutta ja helpottaa toimintakentän muutosten ennakoitua myös kunnan alueen yrityksissä ja organisaatioissa.

Kunnan ilmastosuunnitelman sisältö (14 a § 1–2 mom)

SAK pitää ensiarvoisen tärkeänä, että kunnan ilmastosuunnitelman sisällöllisiin vaatimuksiin lisätään maininta ilmastotoimien oikeudenmukaisuus- ja sosioekonomisten vaikutusten arvioinnista. Oikeudenmukaista siirtymää käsitteenä ja keinona ei ole nykyisessä HE-luonnoksessa käsitelty, eikä se sisälly varsinaisiin lakipykäliin. Oikeudenmukaisen siirtymän toteutumisen kannalta on keskeistä, että kunnan ilmastosuunnitelmassa ennakoidaan ja analysoidaan esitettyjen ilmastotoimien työllisyys- ja muut sosioekonomiset vaikutukset. Arvioiden tulee olla velvoittava osa ilmastopoliittista suunnittelutyötä.

Ilmastolain on mahdollistettava työmarkkinatoimijoiden ja muiden keskeisten sidosryhmien osallistuminen myös kuntatasoisten ilmastotoimien suunnitteluun, seurantaan ja arviointiin. SAK painottaa, että ilmastopolitiikan läpinäkyvyyden ja menettelytapojen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta lakitekstiin tulisi kirjata velvoittava muotoilu sidosryhmäyhteistyöstä (ml. lausunto- ja kuulemismenettelyt). Sidosryhmien osallistamisen tulee olla velvoittava osa paitsi kunnan ilmastosuunnitelman valmistelua, myös sen toteuttamisen seurantaa ja myöhempiä päivityksiä.

Suomen ympäristökeskus on lakiuudistuksen tausta-aineistoksi laaditussa selvityksessään suosittanut, että kuntien suunnitteluelvoite toteutettaisiin kattavuudeltaan seuraavasti: ”Kunnat veloitetaan laatimaan ilmastosuunnitelma, joka kattaa kuntaorganisaation oman toiminnan ilmastomuutoksen hillintä- ja sopeutumistoimien lisäksi kunnan roolin asukkaiden ja muiden toimijoiden ohjaamisessa päästöjen vähentämiseksi ja ilmastomuutokseen sopeutumiseksi.” Suositus on huomioitu myös lakiesityksen perustelutekstissä. Mikäli kuntien suunnitteluelvoite pyritään todella toteuttamaan SYKE:n asiantuntijasuosituksen mukaisesti, SAK katsoo, että vaatimukset ja vastuunjako asukas- ja sidosryhmäyhteistyöstä tulisi esittää selkeämmin kunnan ilmastosuunnitelman sisältövaatimuksissa.

SAK katsoo, että kunnan ilmastosuunnitelman sisällöllisiin vaatimuksiin olisi perusteltua lisätä myös ilmastomuutokseen sopeutumisen edistäminen. Ilmastomuutoksen vaikutuksissa on Suomenkin mittakaavassa merkittäviä alueellisia eroja, joten sopeutumistarpeet ja tarkoituksenmukaiset sopeutumiskeinot vaihtelevat kunnittain. Kunnilla on esimerkiksi keskeinen rooli kaavoituksessa ja muussa maankäytön suunnittelussa, joilla on suuri vaikutus alueen sopeutumiskykyyn ja resilienssiin.

Kuntien ilmastosuunnitelmien sisällöllisiä veloitteita lisättäessä (esim. työllisyysvaikutusarviot ja sopeutuminen) myös kunnan taloudellisia, tiedollisia ja henkilöstöresursseja on vahvistettava samassa suhteessa. SAK:n näkemyksen mukaan edellä esitetyt lisäysehdotukset ovat perusteltuja ja tarpeellisia, mutta niiden toteuttaminen edellyttää lisäyksiä kunnan käytössä oleviin resursseihin.

Kunnan ilmastosuunnitelman seuranta (14 a § 3 mom)

Yhtenäiset seuranta- ja raportointikäytännöt parantavat ilmastosuunnitelmien läpinäkyvyyttä, vertailukelpoisuutta sekä kansalaisten ja sidosryhmien osallistumismahdollisuuksia. Tiheä raportointiväli takaa sen, että valtuustokausittaisen päivitysprosessin tueksi on tarjolla riittävästi aineistoa.

Ilmastotoimien ja päästövähennysten edistymistä tulisi seurata ja raportoida valtuustokausittaista sykliä tiheämmin. Vain näin toimien riittävyttä suhteessa suunnitelman kunnianhimon tasoon voidaan aidosti arvioida. SAK katsoo, että seuranta ja raportointi olisi tarkoituksenmukaista kytkeä

kunnan muuhun vuosisuunnitteluun, esimerkiksi toimintakertomuksen tai tilinpäätöksen yhteyteen. SAK korostaa, että tiheä ja velvoittava seuranta- ja raportointivelvoite edellyttää suunnittelutyön resurssoinnin tapaan lisärahoitusta ja koko kuntaorganisaation läpileikkaavaa osaamista.

Kunnan ilmastosuunnitelman huomioiminen kuntastrategiassa ja toimintakertomuksessa (14 a § 3 mom)

SAK katsoo, että ilmastomuutoksen ja ilmastotoimien läpileikkaavan luonteen näkökulmasta on perusteltua, että kunnan ilmastosuunnitelma on kiinteässä yhteydessä kuntastrategiaan ja toimintakertomukseen. Tällä tavoin ilmastotyö kytkeytyy kokonaisvaltaisemmin osaksi koko kuntaorganisaation toimintaa.

Mahdollisuus laatia ilmastosuunnitelma yhdessä alueen muiden kuntien kanssa (14 a § 4 mom)

SAK kannattaa HE-luonnoksen linjausta, jonka mukaan kunta voi laatia ilmastosuunnitelman yhdessä alueen muiden kuntien kanssa. Parhaimmillaan yhteistyö mahdollistaa resurssien ja ilmasto-osaamisen tehokkaamman käytön. Jotta suunnitelma säilyy toteuttamiskelpoisena ja päästövähennyksiä aidosti saavutetaan kaikissa kunnissa, tarvitaan yhteistyössäkin laadittuun suunnitelmaan selkeä esitys kuntakohtaisista tavoitteista ja toimenpiteistä. SAK pitää hyvänä, että näkökulma on esillä myös HE-luonnoksessa.

Muutoksenhaku valtioneuvoston päätöksiin ilmastolain soveltamisalalla (21 b § 1–4 mom)

-

Muutoksenhaku kuntien ilmastosuunnitelmiin (21 b § 5 mom)

-

Esityksen vaikutukset (HE-luonnoksen perusteluiden luku 4.2)

HE-luonnoksen vaikutuksia on arvioitu kattavasti niin sosiaalisten, taloudellisten kuin ekologistenkin ulottuvuuksien osalta. SAK kuitenkin huomauttaa, ettei vaikutusarvioissa ole mainittu ilmastotoimien vaikutuksia työntekijöihin, heidän osaamistarpeisiinsa tai työllisyyteen. Vaikutukset yrityksiin -osiossa työllisyysnäkökulma on välillisesti esillä kilpailukyky- ja toimintaedellytysarvioissa, mutta laaja-alaisempi työntekijän näkökulman huomioiminen puuttuu vaikutusarvioinnista täysin. Monet kuntalaisista ovat palkansaajia, joten työpaikat toimivat tärkeänä foorumina ilmastolain tavoitteen edistämiseksi, jonka mukaan ilmastosuunnitelman tulisi kattaa myös ”kunnan roolin asukkaiden ja muiden toimijoiden ohjaamisessa päästöjen vähentämiseksi ja ilmastomuutokseen sopeutumiseksi”.

Muut huomiot

SAK painottaa, että HE-luonnoksen veloitteiden toteuttaminen edellyttää laaja-alaista ilmasto-osaamista kaikkialla kuntaorganisaatiossa. Jotta kuntien ilmastotyötä voidaan toteuttaa kunnianhimoisella, mutta myös esimerkiksi sosiaalisesti ja ekologisesti kestävällä tavalla, tulee ilmasto-osaamista vahvistaa läpileikkaavasti. Oikeudenmukaisen ja kokonaisvaltaisesti kestävästä ilmastopolitiikan toteuttaminen edellyttää kattavaa ymmärrystä päästövähennystoimien työllisyys-

ja ympäristövaikutuksista, sekä ilmastopolitiikan vaikutuksista kunnan eri toimintoihin ja elinkeinorakenteeseen.

On ensiarvoisen tärkeää hahmottaa, ettei resurssien tarve kunnissa pääty siihen, kun ilmastosuunnitelmat valmistuvat. Myös päästövähennysten toimeenpano ja seuranta vaatii tukea ja osaamista. Tämän lisäksi osaamistarpeiden muutosten kartoitus ja ennen kaikkea uusiin osaamistarpeisiin vastaaminen koulutuksin ja perehdytyksin edellyttää riittäviä resursseja. Taloudellisen tuen lisäksi kunnat tarvitsevat esimerkiksi ilmastotyötä tukevia työkaluja ja ajantasaista tutkimustietoa.

Vanhala Laura
SAK ry - Anni Toiviainen, ilmastoasiantuntija